

«ЗДАЄТЬСЯ, ЩО Я РОБЛЮ ТАК МАЛО ДЛЯ ОСВІТИ...» СВІТЛАНА ЩУДЛО ТА ЇЇ ОСВІТНІ ДОРОГОВКАЗИ

Валентина Чепак – докторка соціологічних наук, професорка, деканка факультету соціології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, chepak@knu.ua

Доробок Світлани Щудло в царинах соціології освіти, педагогіки, освітньої політики ще багато років, а можливо, і десятиліть викликатиме у науковців не лише бажання розвивати і поглиблювати її результати, а й визначатиме напрями теоретизування, емпіричних досліджень, реалізацію не одного дослідницького проєкту.

Передусім хотілося б зупинитись на окремих положеннях її докторської дисертації, які в подальшому були уточнені, деталізовані в низці публікацій та отримали продовження в межах реалізації міжнародних та вітчизняних досліджень за керівництва (участі) Світлани Щудло. Вважаю їх принциповими як для розвитку сучасної української соціології освіти, так і для розвитку системи освіти.

1. Якість освіти. В дисертації науковиця виявляє специфіку застосування концептів «якість» та «якість освіти» у соціології [5, с.50-68], детально розглядає якість як ключову характеристику вищої освіти [5, с.68-101], вказує на переваги саме соціологічного підходу. Проаналізувавши вітчизняну освітню систему, Світлана Щудло переконує на необхідності включення національної освіти до міжнародних систем оцінювання якості освітніх послуг, їхньої відповідності світовим стандартам і нормам у сфері освіти, що актуалізується вимогами глобального освітнього простору. Поглиблення цих висновків знаходимо у результатах низки проєктів за керівництва професорки Світлани Щудло. Це грантовий проєкт Erasmus+ – Жан Моне (напрямок «Підтримка діяльності асоціацій») «Європейська якість освітніх досліджень для підтримки освітян в Україні» (European Commission, Audiovisual and Culture Executive Agency, Reference: 587032-EPP-1-2017-1-UA-EPPJ MOSUPPA) (жовтень 2017 р. – вересень 2020 р.), грантовий проєкт «Освітні реформи: забезпечення якості в міжнародному контексті» (Благодійний фонд «Крок за кроком») за підтримки МОН України (лютий 2017 р. – травень 2018 р.). У статті «Механізми формування соціальних конвенцій у вищій освіті як умова забезпечення її якості» вона запропонувала розглядати якість освіти у двох ракурсах: «як відповідність, по-перше, стандартам освіти, по-друге, запитам споживачів освітніх послуг. Якість у першому випадку тлумачиться з точки зору виробника, під якою розуміється відповідність продукції чи послуги вимогам стандартів чи сертифікації. Основним «виробником» освітніх послуг є держава через мережу освітніх закладів, а якість освіти оцінюється через державні механізми ліцензування й акредитації.

Друга відповідність є якістю з точки зору споживача. Коло споживачів вищої освіти є досить широким...[4, с.31].

2. Дисфункції інституту освіти. Світлана Щудло використовує теорію «інституційних пасток» до аналізу дисфункцій інституту вищої освіти, з позицій якої обґрунтовано зумовленість сучасного стану якості освіти недостатньою увагою до інституційних регуляторів, що й призводить до появи «інституційних пасток» як неефективних стійких норм. Серед них авторка виокремлює масовізацію та комерціалізацію освіти як результат інституційного закріплення науково необґрунтованих, непрогнозованих і недостатньо прорахованих управлінських рішень, прояв стихійних ринкових механізмів у просторі вищої освіти. Продовжуючи свої міркування, дослідниця у своїй статті «Масовізація вищої освіти: інституційна пастка чи суспільне благо?» слушно зазначала: «На жаль, сучасна ситуація в освіті свідчить про домінування неефективних норм, які гальмують розвиток освіти. Звісно, важко запропонувати універсальний рецепт виходу з інституційної пастки масовості освіти...З огляду на це, актуалізується вибір шляху реформ, що передбачають регулювання державою обсягу замовлення на підготовку фахівців, який потребує ринок праці нині чи потребуватиме у майбутньому. Що стосується «ручного режиму» об'єднання начальних закладів, то, на нашу думку, більш ефективним є створення мережі незалежних організацій з оцінювання якості освіти. Виходу з пасток сприятиме становлення інститутів громадянського суспільства, зростання відкритості та доступності інформації про діяльність ЗВО...» [3, с. 68].

Крім того, інституційні пастки вищої освіти Світлана Щудло аналізує як ризики, що виникають через невиконання нею своїх соціальних функцій, зокрема соціальної мобільності та селекції, професіоналізації і відтворення соціально-професійної структури суспільства [5, с. 68-101]. Зазначу, що висновки, зроблені в роботі, залишаються актуальними і зараз, а евристичний потенціал неоінституціоналізму, в основі якого розуміння інститутів як правил, які регулюють практики повсякденної діяльності людей та підтримуються ними, дозволяє пояснювати зміни, що відбуваються в освіті під час війни та прогнозувати напрями її розвитку у післявоєнний час.

3. Педагогічна освіта. Світлана Щудло однією з перших розгорнула саме соціологічний дискурс щодо ролі педагогічної освіти у забезпечення якості освіти. Традиційно вітчизняні соціологи освіти зосереджуються на проблемах вищої школи, позаяк середня освіта, її суб'єкти, принципи функціонування, освітні організації залишаються переважно у полі зору педагогічних та психологічних досліджень. Актуалізуючи соціологічний аналіз педагогічної освіти, науковиця звертає увагу на те, що педагогічна освіта – це єдина освітня сфера, яка працює безпосередньо на саму освіту, її самооновлення, формує її стратегічний ресурс –

кадри. Як і інститут освіти в цілому, педагогічна освіта є акумулятором і транслятором соціокультурних цінностей, середовищем для соціалізації індивіда. Педагогічна освіта формує у своєму середовищі особистість, яка стане відповідальною за засвоєння цих цінностей підростаючим поколінням [5, с.236–264].

Продовження досліджень педагогічної освіти, конкретизоване через вивчення соціально-професійних груп у середній освіті та освітнього середовища [1; 2], суттєво розширило предметне поле соціології освіти та її категоріально-понятійний апарат, продемонструвало відмінності і переваги використання соціологічних методів для аналізу групи вчителів, адміністративного персоналу середньої освіти, шкіл як освітніх організацій. Не можу не згадати і про науковий інтерес Світлани Щудло до проблем випускників шкіл, абітурієнтів, молоді в цілому.

Дисертація Світлани Щудло звісно не обмежується лише зазначеними проблемами. Я лише означила окремі аспекти того доробку, який вона містить. Після дисертації її освітні та наукові траєкторії вийшли на нові рівні пошуків, узагальнень, експертизи. Українська асоціація дослідників освіти – це окремий вимір її багатогранної особистості.

«Здається, що я роблю так мало для освіти...Якби доба мала трохи більше годин. Ми ще маємо навчальний посібник написати з соціології освіти...», – якось сказала вона при нашій черговій зустрічі.

Ми його обов'язково напишемо...

Список використаної літератури

1. Щудло С. Вчителі як соціально-професійна спільнота: методологічні засади та особливості організації міжнародного порівняльного дослідження TALIS. Релігія та соціум. 2016. № 3–4. С. 177–182. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/relsoc_2016_3-4_25.
2. Щудло С., Заболотна О., Лісова Т. Українські вчителі та навчальне середовище. Результати Всеукраїнського моніторингового опитування викладання та навчання серед директорів і вчителів загальноосвітніх навчальних закладів (за методологією TALIS). Анований звіт. Дрогобич: УАДО; ТзОВ «ТрекЛТД», 2018. 20 с.
3. Щудло С. Масовізація вищої освіти: інституційна пастка чи суспільне благо? Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу Києво-Могилянська академія]. Сер.: Соціологія. 2014. №234. Вип. 222. С.65–69.
4. Щудло С. Механізми формування соціальних конвенцій у вищій освіті як умова забезпечення її якості. S.P.A.C.E. 2016. № 1. С.31–37.
5. Щудло С. Якість вищої педагогічної освіти: чинники та механізми забезпечення в умовах сучасного суспільства: дис. ... д-ра. соц. н. Харків, 2013. 413 с.